

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XXI 2022 nr 1 (40) s. 169-175

Ks. ADAM SZPOTAŃSKI*

KOŚCIÓŁ NA DOLNYM ŚLĄSKU
OCZAMI WŁADZY LUDOWEJ.
PREZENTACJA WYBRANYCH DOKUMENTÓW
ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO WE WROCŁAWIU –
REGULAMIN SEMINARYJNY

THE CHURCH IN LOWER SILESIA THROUGH THE EYES
OF THE PEOPLE'S GOVERNMENT.
PRESENTATION OF SELECTED DOCUMENTS
OF THE STATE ARCHIVES IN WROCLAW – SEMINAR REGULATIONS

Polityka państwa polskiego wobec Kościoła katolickiego w dobie PRL była skoncentrowana na ograniczaniu i kontrolowaniu wszelkiego rodzaju działalności duszpasterskiej i religijnej. Spośród wielu organizacji, którymi jak narzędziami komunii posługiwali się wobec Kościoła, można wyszczególnić Urząd Bezpieczeństwa (UB) / Służbę Bezpieczeństwa (SB) oraz Urząd ds. Wyznań (UdsW). Na ogół to właśnie UB/SB przypisuje się prowadzenie najbardziej ożywionej działalności antykościelnej, tymczasem nie mniejszą aktywnością wykazywali się urzędnicy UdsW. Należy jednak pamiętać, że wszelkie działania podejmowane tak przez SB, jak i przez UdsW były odzwierciedleniem polityki państwa wobec Kościoła w danej sytuacji politycznej, stąd ulegały one albo pewnej normalizacji, albo zastrzeżeniu.

* Ks. Adam Szpotański – kapłan diecezji legnickiej, doktor, pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN we Wrocławiu, współpracownik Centrum Badania Historii „Solidarności” i Oporu Społecznego w PRL na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, ORCID: 0000-0003-3861-2304, e-mail: adam.szpotanski@ipn.gov.pl.

Zasadniczo do 1959 r. władze państwowe bez większych przeszkód pozwalały funkcjonować seminariom duchownym, jako autonomicznym uczelniom katolickim. Od 1960 r., wraz z zaostrzeniem relacji wobec Kościoła, rozpoczął się proces wizytacji seminariów przez urzędników UdsW i ich bardzo szczegółowej kontroli. Oprócz prawa przeprowadzenia wizytacji UdsW posiadał również uprawnienia do sporządzania protokołów powizytacyjnych i obligował władze kościelne do ich wprowadzenia w życie¹.

Jednostka o sygnaturze 82/332/0/4/IV/1, z której pochodzą zaprezentowane poniżej wybrane fragmenty dokumentu, nosi nazwę *Regulamin dla alumnów Wyższego Seminarium Duchownego* i dotyczy lat 1950-1973. Wchodzi ona w skład zespołu *Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej*. Przechowywana jest w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

Może zrodzić się pytanie, po co władzy świeckiej wewnętrzny regulamin takiej instytucji, jak seminarium duchowne? Odpowiedź wydaje się dość prosta. Każdy system totalitarny, a takim był także komunizm, stara się kontrolować zarówno wszelkie organizacje, jak i zwykłych obywateli. W tym celu władza gromadziła aktualne informacje. Stąd pozyskanie regulaminu seminaryjnego. Dzięki jego analizie łatwiej było bezpiecznie znaleźć słabszy punkt w funkcjonowaniu seminarium, chociażby w celu przeprowadzenia werbunku lub nękania albo samych studentów, albo wykładowców i przełożonych.

Tekst odzwierciedla dyscyplinę seminaryjną z czasów bezpośrednio poprzedzających Sobór Watykański II, jego trwania, jak i niedługiego okresu po nim. W porównaniu do współczesnych regulaminów seminaryjnych zawiera kilka zapisów, które dzisiaj nie są już realizowane, co wynika ze zmieniającej się metodologii wychowania nowego pokolenia duchownych (różnica w przepisach stanowiących o karności alumnów). Są też i takie regulacje wewnętrzne, które mają zastosowanie również obecnie (głównie dotyczące sfery duchowej kleryków).

Poniższy regulamin składa się z 79 punktów rozpisanych w 10 rozdziałach tematycznych. Zaprezentowane zostaną jedynie najbardziej charakterystyczne jego fragmenty, które można porównać do obecnych regulacji tego rodzaju.

¹ Por. M. KRAWCZYK. *Urząd do spraw Wyznań a funkcjonowanie seminariów duchownych i służba wojskowa kleryków – studium historyczno-prawne*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego – Humanistycznego w Siedlcach” 2016 nr 108 s. 32.

Wybrane fragmenty regulaminu

Odpis

REGULAMIN
dla alumnów Wyższego Seminarium Duchownego

SPIS RZECZY

Rozdział 1. Cel wychowania seminaryjnego

Rozdział 2. WYROBIENIE duchowe alumnów

Rozdział 3. Prace naukowe alumnów

Rozdział 4. Karność alumnów

Rozdział 5. Kultura w życiu osobistym

Rozdział 6. Stosunek alumnów do Przełożonych

Rozdział 7. Życie wspólne alumnów

Rozdział 8. Urzędy alumnów w seminarium

Rozdział 9. Troska o dobro organizacyjne

Rozdział 10. Przebywanie alumnów poza Seminarium

Rozdział 1. Cel wychowania seminaryjnego

1. Wyższe seminarium duchowne w myśl art. 1 Statutu nadanego przez Ordynariusza Diecezji, jest zakładem wychowawczo-naukowym, którego zadaniem jest przygotowanie do kapłaństwa młodzieńców, pragnących poświęcić się służbie Bożej na terenie diecezji.
2. W szczególności do zadań wychowania seminaryjnego alumnów należy:
 - a) wyrobienie duchowe i nabycie cnót potrzebnych kapłanowi,
 - b) zdobycie wiedzy,
 - c) nabycie karności kościelnej.
3. Ponieważ alumni mają w przyszłości jako kapłani pracować dla wszystkich, przeto już teraz:
 - a) nie mogą należeć do stronnictw politycznych lub świeckich organizacji, ani brać udziału we wszelkiej akcji, którą nie kierują hierarchowie Kościoła.

Rozdział 2. WYROBIENIE duchowe alumnów

4. Za życie duchowe alumnów są odpowiedzialni Rektor i Ojciec Duchowny z tym, że Ojciec jest kierownikiem życia wewnętrznego alumnów (stosownie do przepisów statutu Seminarium art. 36).
5. Alumni pogłębiają życie duchowe przez zdrową i gruntową pobożność, której podstawą jest duch żywej wiary przenikający całe życie oraz modlitwy i praktyki religijne.
6. Religijne praktyki codzienne alumnów są następujące:
 - a) wspólna modlitwa poranna z rozmyśleniem,

- b) uczestniczenie we Mszy św.,
 - c) rachunek sumienia szczegółowy i Anioł Pański,
 - d) czytanie duchowne,
 - e) odmówienie cząstki różańca św.
 - f) nawiedzenie Najśw. Sakramentu,
 - g) modlitwa wieczorna z ogólnym rachunkiem sumienia,
 - h) nawiedzenie Najśw. Sakramentu.
- Ponadto bardzo zaleca się praktyki codziennej Komunii św.
7. Klerycy, którzy otrzymali wyższe święcenia odmawiają brewiarz prywatnie lub chóralnie w godzinach ustalonych przez Rektora.
8. Praktyki okresowe są następujące:
- a) spowiedź przynajmniej raz na tydzień,
 - b) udział w nabożeństwach kaplicy seminaryjnej,
 - c) udział w uroczystościach nabożeństwach katedralnych,
 - d) konferencje ascetyczne Ojca Duchownego,
 - e) miesięczny dzień skupienia,
 - f) miesięczne rozmowy ascetyczne z Ojcem Duchownym, do których obowiązani są wszyscy alumni nawet nie spowiadający się u niego,
 - g) rekolekcje – na początku roku akademickiego, w Wielkim Poście oraz przed święceniami.

[...]

Rozdział 4. Karność alumnow

14. Seminarium jest dla alumnow szkołą karności kościelnej, którą nabędą przez wierne stosowanie się do rozkładu zajęć.
15. Na głos dzwonka lub z nadejściem wyznaczonego czasu należy natychmiast przerwać dotychczasowe zajęcia, a rozpocząć pracę przewidzianą w rozkładzie dziennym.
16. Ubiorem alumnow od dnia obłóczyn jest sutanna, płaszcz i kapelusz w kolorze czarnym (kan. 136).
17. Po obiedzie i wieczery alumni korzystają z rekreacji, podczas których nie można się uczyć. W tym czasie należy przebywać w ogrodzie lub w razie niepogody w sali rekreacyjnej. Zaleca się podczas rekreacji organizowanie gier towarzyskich i sportowych oraz załatwianie takich spraw, jak pisanie listów itp.
18. Dwa razy w tygodniu, zależenie od warunków miejscowych, alumni wychodzą na przechadzkę na miasto.
19. Alumni ograniczają do minimum korespondencję, wychodzenie do miasta oraz przyjmowanie odwiedzin.
20. Alumni wysyłają i otrzymują wszelką korespondencję za pośrednictwem przełożonych.
21. Na wyjście do miasta trzeba uzyskać pozwolenie przełożonych i w zasadniczym czasie wolnym od zajęć załatwić swe sprawy.

22. Wychodząc z seminarium, wpisują się do „księgi wychodzących”, a wracając, odnotowują swój powrót.
23. Krewni i znajomi mieszkający na miejscu mogą odwiedzać alumnów w Seminarium tylko w wyznaczonym czasie, a przyjezdni natomiast każdego dnia w godzinach wolnych od zajęć.
24. Alumni przyjmują odwiedzających tylko w rozmównicy, po uzyskaniu zgody Wicerektora.
25. Alumni nie odbierają żadnych przesyłek i pism bez wiedzy Przełożonych Seminaryjnych.

[...]

Rozdział 6. Stosunek alumnów do Przełożonych

36. Alumni powinni okazywać zwierzchność Kościoła zwłaszcza zaś Ojcu św. i biskupowi diecezji miłość, cześć i posłuszeństwo.
37. Wierność przepisów seminaryjnym i gotowość, z jaką spełniają polecenia Przełożonych jest sprawdzianem przyszłej uległości względem prawa kościelnego zwierzchników Kościoła.
38. Gdyby alumni czuli się w seminarium pokrzywdzeni, sprawę powinni przedstawić Rektorowi. Pokątne krytyki szemrania są niewłaściwe.

[...]

Rozdział 7. Życie wspólne alumnów

40. Przez dokładne stosowanie się do przepisów normujących życie seminaryjne, alumni nabywają cnoty społeczne, które są niezbędne w pracy duszpasterskiej jak delikatność i uprzejmość, nienarzucanie się swoją osobą, niewtrącanie się bez potrzeby do spraw cudzych, dyskrecja w pytaniach i sądach, nie przerywaj nikomu w mowie, spokojnie wysłuchaj cudzego zdania.
41. Alumni odznaczają się w stosunkach wzajemnych życzliwością chętną do pomocy, unikają partykularyzmu i zarazem niechęci, uraz i złośliwych żartów, a szyderstwa i obmowy wyłączają całkowicie.
42. Poza rekreacją alumni w Seminarium zachowują milczenie:
 - a) z pobudek religijnych (milczenie ścisłe) i zawsze w kaplicy, w czasie rekolekcji i w dni skupienia, odmiennie od pacierzy wieczornych do końca ranej Mszy św. i zawsze w drodze z kaplicy do refektarza i z refektarza do kaplicy.
 - b) ze względów praktyczno-naukowych – w godzinach wykładowych i w czasie studium, zawsze w bibliotece, czytelni i pracowniach naukowych, w refektarzu w czasie czytania.
43. W czasie ścisłego milczenia wystrzegają się zupełnie rozmów i załatwienia wszelkich spraw. W godzinach studium porozumiewają się jedynie w sprawach koniecznych. Do pokoi jednak nie wchodzi, lecz poproszą kolegę na korytarz i tam krótko sprawę załatwią.

44. Nie należy naruszać atmosfery skupienia głośnym chodzeniem, otwieraniem i zamykaniem drzwi i innym hałaśliwym zachowaniem się.
45. W refektarzu w dni wykładowe podczas obiadu i wieczery wszyscy słuchają w milczeniu czytania.

[...]

Rozdział 8. Urzędy alumnów w Seminarium

52. Rektor powierzy alumnom wszystkie stałe urzędy.
53. Na czele alumnów stoi Dziekan wyznaczony spośród alumnów ostatniego kursu. Każdy zaś kurs ma swego przedstawiciela w osobie seniora kursu lub jego następcy.
54. Dziekan:
 - a) otrzymuje i wykonuje zlecenia Przełożonych,
 - b) przewodniczy na wspólnych wystąpieniach alumnów,
 - c) jest rzecznikiem ich potrzeb i pragnień,
 - d) wyznacza czynności tygodniowe i asysty.

[...]

57. Kurator chorych ma obowiązek opiekować się chorymi i z tego tytułu:
 - a) zarządza infirmerium i apteczką seminaryjną,
 - b) prowadzi ewidencję chorych,
 - c) w wypadku poważnej choroby alumnów, po porozumieniu z Przełożonymi, wzywa lekarza,
 - d) pilnuje wykonywania zaleceń lekarskich.
58. Bibliotekarz w ramach otrzymanych instrukcji jest odpowiedzialny za:
 - a) całość zbiorów bibliotecznych,
 - b) zapisywanie wypożyczonych z biblioteki lub czytelnicy książek i czasopism,
 - c) przestrzeganie na terenie biblioteki i czytelnicy porządku i ciszy.

[...]

62. Chórmistrz w zastępstwie profesora śpiewu urządza próby, dyryguje chórem i czuwa nad instrumentami muzycznymi, nutami itp.
63. Kurator porządku dzwoni rano na wstanie alumnów i rozpoczęcie i zakończenie wszystkich czynności przewidzianych w regulaminie oraz gasi światło na korytarzach i ubikacjach.
64. Merkator przyjmuje zamówienia alumnów dotyczące drobnych zakupów i pośredniczy w ich załatwianiu.

[...]

Rozdział 10. Przebywanie alumnów poza Seminarium

73. Alumni przebywają poza Seminarium w czasie wakacji letnich oraz ferii Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Wyjazd z Seminarium w innym czasie jest dopuszczalny tylko za wyraźną zgodą Rektora.
74. Podczas wakacji alumni przebywają zasadniczo w swoich parafiach rodzinnych lub w wyznaczonych.

75. Przebywanie poza Seminarium nie zwalnia od obowiązku właściwego im ubioru duchownego i odprawiania ćwiczeń duchowych. Czas i porządek ćwiczeń można dostosować do miejscowych warunków.
76. Po przybyciu na wakacje należy zgłosić się u ks. Proboszcza i stosować się do jego życzeń w sprawie udziału w życiu parafialnym, a wracając do seminarium trzeba prosić o wysłanie świadectwa do Rektora.
77. W czasie wakacyjnego wypoczynku należy poświęcić możliwie codziennie pewną ilość czasu na lekturę dzieł naukowych.
78. Alumni dwóch ostatnich kursów są obowiązani, w czasie każdych wakacji letnich, do miesięcznej praktyki na parafii wyznaczonej przez Rektora. Stosownie do zwyczajów miejscowych. W czasie tej praktyki trzeba przeprowadzić katechizację dziatwy i wdroić się do pracy w biurze parafialnym. Głosić kazania mogą tylko za zezwoleniem Rektora.
79. Kto w Seminarium jest wierny, a z pobudek nadprzyrodzonych Regulaminowi i poleceniom Przełożonych ten idzie za głosem powołania Bożego.

Organy bezpieczeństwa państwa w dobie PRL próbowały zrozumieć Kościół i poznać sposób jego funkcjonowania, jednak nie z powodów religijnych, ale ideologicznych. W tym celu zbierano jak najwięcej precyzyjnych wiadomości. Do takich należał chociażby regulamin seminaryjny.

